

Artifacts and a treasure trove of coins found in the Kyrykkyz archaeological site

A. SHAIDULLAEV¹, M. NORMUMINOV², K. TOSHALIYEV³, U. SHAPULATOV⁴

National University of Uzbekistan
Termez State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 October 2021

Accepted 20 November 2021

Available online

15 December 2021

Keywords:

coins,
archeological excavations,
Ulanbulaksai,
treasure of copper coins,
Vasudeva I,
Vasudeva II or Kanishka III,
Kirikkiz.

ABSTRACT

This article examines 10 copper coins accidentally found in a newly discovered archeological site. Recently, it was found during archeological excavations by scientists of the Termez State University. The article analyzes the origin and location of these coins. The archeological and historical value of these artifacts will be studied.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp268-272>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Qirqqiz yodgorligidan topilgan tangalar xazinasi

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

tangalar,
arxeologik dala qidiruv
ishlari,
Ulanbuloqsoy,
mis tangalar xazinasi,
Vasudeva I,
Vasudeva II yoki
Kanishka III,
Qirqqiz.

Ushbu maqolada Termiz davlat universiteti olimlari tomonidan o'tkazilgan navbatdagи arxeologik qidiruv ishlari jarayonida yangi yodgorlikdan tasodifan topilgan 10 dona mis tangalar haqida fikr yuritiladi. Ushbu tangalarning o'rganilishi va topilgan joyi tahlil qilinadi.

¹ Lecturer at the National University of Uzbekistan. Tashkent, Uzbekistan.

² Lecturer at Termez State University, researcher at the Termez Archaeological Museum. Termez, Uzbekistan.

³ Doctoral student of Termez State University. Termez, Uzbekistan.

⁴ Lecturer at Termez State University. Termez, Uzbekistan.

Артефакты и клад монет, найденный в Кыргызском археологическом памятнике

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

монеты,
археологические
раскопки,
Уланбулаксай,
клад из медных монет,
Васудева I,
Васудева II или
Канишка III,
Кириккиз.

В этой статье, исследуются, 10 медных монет, случайно найденных в новом открытом археологическом памятнике. В недавнее время, найденных, в ходе археологических раскопок учеными Термезского Государственного Университета. В статье, анализируется происхождение и месторасположение этих монет. Будет изучена археологическая и историческая ценность этих артефактов.

KIRISH

Joriy 2020–2021-o‘quv yili yakunida Termiz davlat universiteti jamoasi navbatdagi talabalar amaliyoti va arxeologik qazuv ishlarini mutlaqo yangi hudud va yodgorlikda olib borishdi. Rejaga ko‘ra, may-iyun oylarida Sher~~o~~abod tumanida~~gi~~ joylashgan Tuz kon yaqini-dagi Chorbog‘ qishlog‘i janubi-g‘arbida aniqlangan, bronza davriga oid bo‘lgan Kattabuloq yodgorligida olib borildi. Arxeologik tadqiqotlar natijasida ushbu davrga oid ko‘plab yangiliklar va ma’lumotlar qo‘lga kiritildi.

Ishlar bilan birligida yon-atrofdagi CHorbog‘, Oqtosh va G‘oz qishloqlariga tutash bo‘lgan tog‘oldi hududlarida arxeologik qidiruv ishlari olib borildi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ushbu qazishma olib borilgan hudud o‘ta muhim strategik manzil_{ya’ni} Markaziy Qesiyoda yagona bo‘lgan tuz koni joylashganligi uchun qadimda, ya’ni eng kamida bronza davridan, odamlar tomonidan o‘zlashtirila boshlangan. Natijada_{ushbu} hududdagi yodgorliklar o‘tgan asirning 70–80-yillardan L.I. Albaum tomonidan dastlabki arxeologik qidiruv ishlari olib borilgan bo‘lsa, keyinchalik_{akademik A.Asqarov} tomonidan bir qancha bronza davriga oid bo‘lgan yodgorliklarda mukammal izlanishlar olib borildi[1, 2]. Shu bilan bir vaqtida_{tumanning} qator hududlaridan Sh~~H~~.R.Pidayev rahbarligida ham qazishma ishlari olib borilgan [3]. Mustaqillik yillarida ushbu hududda O‘zbekiston-Olmoniya, O‘zbekiston-Ch~~H~~exiya olimlari tomonidan muttassil ravishda ekspeditsiyalar uyu~~ishtirib~~ kelinmoqda, jumladan, O‘zbekiston-Ch~~H~~exiya olimlarining bir necha yillik tadqiqotlaridan so‘ng_{tumanning} ko‘plab hudu~~dlarida~~ yangi yodgorliklar aniqlanib, 300 dan ortiq, yax~~h~~lit kitob holida nashir etildi [6]. Bu hududdan topilgan Kushon podisholigi davriga oid tangalar E.V. Rtveladze va Sh~~H~~.R. Pidayev tomonidan mukammal o‘rganilib, bir necha ilmiy asarlari chop etilgan [4].

NATIJA

G‘oz qishlog‘i janubiy qismida olib borilgan qidiruv ishlari natijasida qishloqning janubi-sharqi tomonida mahalliy aholi tomonidan Qirqqiz dneb nomlanadigan tepalik aniqlandi. Tepalik yon-atrofi va ustki qismi o‘rganilganda, atrofda sopol parchalari ko‘plab uchrashi va ushbu sopollarga asoslangan holda, ushbu tepalik dastlabki xulosalarga ko‘ra eramizning I-VII asrlariga oid ekanligi tax~~h~~min qilindi. Yodgorlik joylashgan tepalik koordinatasi 37.625345, 66.743080.

Sopollardan namunalar terib olish jarayonida, yodgorlikning g‘arbiy qismida, yerga tax~~h~~minan 1/5 qismi ko‘milib turgan sopopeol gardishi tagidan, tuproq ustida yax~~h~~lit bir joyda tartibsiz yig‘ilib turgan 10 dona, tabiiy ta’sirga uchragan, mis tangalar topildi. Termiz

археологија музеји реставратсија бољимидаги тонглар тоналанди. Натижада, бу тонгларнинг барчаси Кушон подишилориги даврига оид тонглар еканлиги аниqlанди ва таснифлаб орғанилди. 10 дона танга шартли рашвашда 3та гурӯхга бољинди:

- Kushon подишилори Vasudeva I тонглари. Џами 2 дона.
- Kushon подишилори Vasudeva II – Kanishka III тонглари. Џами 7 дона.
- k**Kuchli табиий та'сир натијасидаavers ва revers томонларидаги тасвирларга кучли зиён yetганлиги түфайли даврини аниqlashning iloji bo'lмаган "noma'lum" танга. Џами 1 дона.

MUHOKAMA

1-jadval.

Nº	Hukumdar nomi	Qeisqacha ta'rif	Qe'g'irli gi	Diametr i	Holati
a-1	Vasudeva I	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar томон yuzlanayotgan shoh. Reversi: buqa yonida turgan muqaddas iloh Visha-Shiva tasviri	6.44	23	археологик то'лиқ, yaxshi
a-2	Vasudeva I	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar томон yuzlanayotgan shoh. Reversi: buqa yonida turgan muqaddas iloh Visha-Shiva tasviri	5.78	21	археологик то'лиқ, yaxshi
b-3	Vasudeva II – Kanishka III	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar томон yuzlanayotgan shoh. Reversi: chap qo'lida ma'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud.	4.33	23	археологик то'лиқ, yaxshi
b-4	Vasudeva II – Kanishka III	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar томон yuzlanayotgan shoh. Reversi: chap qo'lida mo'a'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud.	5.40	18	археологик то'лиқ, yaxshi
b-5	Vasudeva II – Kanishka III	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar томон yuzlanayotgan shoh. Reversi: chap qo'lida mo'a'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud.	4.39	20	археологик то'лиқ, yaxshi
b-6	Vasudeva II – Kanishka III	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar томон yuzlanayotgan shoh. Reversi: chap qo'lida mo'a'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud.	7.52	23	археологик то'лиқ, yaxshi

b-7	Vasudeva II – Kanishka III	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar tomon yuzlanayotgan shoh. Reversi: chap qo'lida moa'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud.	5.51	18	arxeologik to'liq, yaxshi
b-8	Vasudeva II – Kanishka III	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar tomon yuzlanayotgan shoh. Reversi: chap qo'lida moa'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud.	5.12	20	arxeologik to'liq, yaxshi
b-9	Vasudeva II – Kanishka III	Aversi: markazda tik turgan holda chap yonidagi muqaddas altar tomon yuzlanayotgan shoh. Reversi: chap qo'lida moa'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud.	6.94	22	arxeologik to'liq, yaxshi
c-10	"noma'lum" tanga	Aversi: tashqi ta'sir natijasida tasvirlar saqlanib qolmagan. Reversi: ko'p vaqt muomalada bo'lganligidan tasvirlar siyqalanib o'chib ketgan.	4.40	21	arxeologik to'liq, qoniqarli

Kushon podishosi Vasudeva I tomonidan zarb etilgan tangalar (a-1, a-2) odatda, barcha oltin va mis tangalaridagi tasvirlari bir xil ma'no kasb etadi [3]. Aversidagi muqaddas altar yonida tik turgan hukmdor syujeti deyarli barcha Buyuk Kushon podisholari tangalaridagi (Xuvishka tangalaridan tashqari) uslub, an'anani takrorlaydi. Reversini tasvirlashda esa Vima Kadfiz tangalari syujetiga taqlid qilinganligini kuza-tishimiz mumkin. Janubiy O'zbekiston va janubiy Tojikiston hududlarida arxeologik qazuv ishlarida va tasodifiy topilmalarda alohida va xazina tarkibida ko'plab uchraydi [5].

2-jadval.

Dalvarzintepa va Xolchayon saroylarida olib borilgan arxeologik qazuv ishlari jarayonlari natijasida topilgan Kushon podisholigi mis tangalari.			
Hukmdor nomi	Dalvarzintepa		Xolchayon saroyi. Alovida topilgan.
	Alovida topilgan	Xazinalar tarkibida topilgan	
Soter Megas	12	-	16
Vima Kadfiz	7	4	2
Kanishka I	10	7	8
Xuvishka	8	-	6
Vasudeva I	14	21	16
Vasudeva II – Kanishka III	7	3	5

Numizmat olimlar tomonidan bugungi kunda fanda tortishuv bo'lib kelayotgan Vasudeva II yoki Kanishka III masalasida, bizningcha, E.V. Zeymal tomonidan anchagina haqiqatga yaqin bo'lgan asoslar keltiriladi va Kanishka III nomini qo'llash to'g'ri ekanligi ko'rsatiladi etadi [5].

Yuqoridagi Kanishka III ning (b-3, b-4, b-5, b-6, b-7, b-8, b-9) tangalarida ham aversida tik turgan holda chap tomonidagi muqaddas altarga yuzlanayotgan shoh tasviri.
Reversida esa chap qo'lida mo'l-ko'lchilik belgisi va oldinga uzatilgan o'ng qo'lida gulchambar bilan taxtda o'tirgan holda ma'buda Ardoxsh tasviri mavjud. Qadimgi Baqtriya muhim ro'l o'ynagan mo'l-ko'lchilik va hosildorlik ilohasi Ardoxsh yoki Ardoxsho (**АРДОХШО**) Kanishka III tangalari uchun asosiy homiy ma'buda vazifasini o'tagan. Ko'plab Kanishka III ning tangalari kabi ushbu tangalarda ham yozuvlar saqlanib qolmagan. Yuqoridagi jadvalda ko'rib turganimizdek [4], 2-jadval, Surxon vohasining eng yirik buddaviylik markazlari va saroylarida ham Kanishka III tangalari bunaqa yirik miqdorda xazina holida topilmagan.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, ushbu tangalarning katta qismi aynan bir hukmdorga tegishli ekanligini (Kanishka III) va topilish nuqtasini geografik jihatdan tahlil qiladigan bo'lsak, xazina topilgan joy katta ehtimol bilan Kushon-Sosoniylar davrigacha o'tta muhim strategik nuqta bo'lganligini taxhmin qilishimiz mumkin, bunga ushbu yodgorlik Sopolli madaniyatiga zamin yaratgan hamda, o'z navbatida, inqiroziga ham sabab bo'lgan Ulanbuloqsoyning shundoqqina o'ng qirg'og'ida joylashganligini misol sifatida keltiri-shimiz mumkin. Kelgusi 2022-yilgi yozgi arxeologik dala tadqiqotlarida ushbu xazina topil-gan yodgorlik asosiy diqqat nazarimizda bo'lishi niyatidamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Аскаров, (1973). Сапаллитепа. Фан.
2. Аскаров, (1977). Древнеземледельческая культура эпох и бронзы юга Узбекистана. Фан.
3. Pidayev Sh. (1984). Tangalar – davr ko'zgusi. O'zbekiston.
4. Ртвеладзе, Пидаев. (1981). Каталог древних монет южного Узбекистана. Фан.
5. Зеймаль, (1983). Древние монеты Таджикистана. Дониш.
6. Sherabad oasis. Charles university Karolinum press 2019.